

Bakalářská práce

2009

Lucie Bísková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

PROJEV ROMSKÉ SOUNÁLEŽITOSTI V PÉČI O STARÉ A NEMOCNÉ ČLENY RODINY

Vedoucí práce: Mgr. Jana Šimečková

Autor práce: Lucie Bísková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce, KS

Ročník: třetí

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

22. dubna 2009

vlastnoruční podpis studentky - studenta

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janě Šimečkové za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 Kdo je Rom?.....	8
2 Základní momenty romské historie.....	9
2.1 Půchod romských imigrantů do Čech.....	11
2.2 Romské etnikum v ČR.....	12
3 Etnické charakteristiky Romů.....	13
4 Komunikační systém a specifika romského chování.....	13
5 Tradice Romů.....	16
6 Základní hodnotový systém Romů.....	17
7 Sociální soudržnost Romů.....	18
7.1 Sounáležitost a solidarita.....	19
8 Romská skupina – velkorodina – rodina.....	20
8.1 Tradiční romská rodina.....	20
8.2 Postavení starých lidí v tradiční romské rodině.....	22
8.3 Rodina jako základní instituce.....	23
8.4 Vnitřní zákony olašských skupin.....	24
8.5 Romská pospolitost.....	25
8.6 Příbuzenský systém Romů.....	27
8.7 Rodinně-příbuzenské a rodově-skupinové vztahy Romů.....	27
8.8 Změny v tradiční romské pospolitosti.....	29
9 Romové a náboženství.....	30
10 Romové a jejich zdravotní situace.....	31
11 Příspěvek na péči.....	32
11.1 Podmínky nároku na příspěvek na péči.....	33

11.2	Stupně závislosti a výše příspěvku.....	33
11.3	Úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti.....	34
11.4	Vznik nároku na příspěvek a jeho výplatu.....	35
11.5	Zastavení výplaty příspěvku.....	35
11.6	Přechod nároku na příspěvek a jeho výplatu při úmrtí.....	36
11.7	Nároky osob pečujících o poživatele příspěvku.....	37
	PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
1	Cíl výzkumu.....	39
2	Stanovení výzkumných hypotéz.....	39
3	Výzkumné metody a techniky.....	40
4	Popis terénu a výzkumného vzorku.....	41
4.1	Výzkumný terén.....	41
4.2	Výzkumný vzorek.....	42
5	Analýza výsledků a verifikace hypotéz.....	43
	ZÁVĚR.....	44
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	45
	PŘÍLOHOVÁ ČÁST.....	47
	Seznam příloh.....	48
	Přílohy.....	49
	ABSTRAKT.....	54

Úvod

Pro současný globalizovaný svět je charakteristické setkávání lidí odlišných kultur, ras a národů. V naší společnosti je to zejména setkávání se s příslušníky romského etnika.

Vzhledem k tomu, že jsem zaměstnána jako odborný referent odboru sociálních věcí na Městském úřadě v Prachaticích a mou náplní práce je agenda příspěvku na péči, chtěla bych ve své práci využít svých praktických poznatků.

Příspěvek na péči je určen osobám s dlouhodobě zdravotně nepříznivým stavem, které vyžadují péči jiné osoby. Tato péče může být zajišťována v rámci rodiny anebo prostřednictvím poskytovatele sociálních služeb. K osobám, které z uvedeného důvodu potřebují péči jiné osoby, na Prachaticku patří z větší části obyvatelé majority, ale ve značné míře také příslušníci romského etnika.

Setkání s Romy může mít často podobu přátelského kontaktu a bezproblémového soužití, ale též podobu nepochopení a konfliktů mezi majoritní společností a romskou minoritou. Toto nepochopení a direktivní odsuzování romské populace je často zapříčiněno lhostejností Romů k zapojení se do života požadovaného majoritní společností, ale na druhé straně neochotou majoritní většiny poznávat romskou kulturu a základní romské hodnoty. Romové mají svou vlastní historii, která jejich život ve značné míře ovlivňuje i dnes. Mají svou vlastní kulturu, své tradice a hodnoty, mají vlastní názory na rodinný život, výchovu a vzdělávání. Všechny tyto odlišnosti se projevují také v souvislosti s využíváním příspěvku na péči.

V teoretické části mé práce je pro doložení tradičního způsobu života Romů čerpáno z odborné literatury. Praktická část se zaměřuje především na to, v jaké míře využívají příspěvek na péči Romové z Prachaticka, zda péči potřebuje více členů rodiny a především, kdo jim potřebnou péči poskytuje. Cílem mé bakalářské práce je též poukázat na sounáležitost a solidaritu Romů s příslušníky svého etnika, zejména v rámci rodiny. Pro získání odpovědí na tyto otázky byla použita technika analýzy dokumentu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Kdo je Rom?

„Podle Lorda jsou Romové v České republice považováni za národnostní menšinu. Národnostní menšina může být definována jako skupina obyvatelstva, která jako celek nepřijímá za svou národní identitu státu, v němž žije. Budeme-li se však snažit o přesnější vymezení, nepochybně narazíme na řadu těžkostí.“¹

Podle zákona č.273/2001Sb., o právech národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je příslušníkem národnostní menšiny občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti. Z této skutečnosti vyplývá, že Romem je pouze ten, kdo se přihlásí k romské národnosti².

Příslušnost k romství však neznamená jen svobodnou vůli jedince přihlásit se k romské národnosti, ale souvisí úzce s kulturou, tradicemi minority, se způsobem života, s mírou schopnosti společenské flexibility a s mírou možností poskytnutých většinovou společností pro začlenění do majority.³

Romem je ten, kdo se hlásí k romství. Romem je občan České republiky, který se deklarativně přihlásí k romské národnosti. V tomto případě je teoreticky nepodstatné, k jaké etnické skupině občan přísluší, jde o individuální národnostní cítění jednotlivce a o projev jeho svobodné vůle.⁴

Romem je ten, kdo žije jako Rom. Občané České republiky, kteří příslušejí k romské etnické skupině žijící u nás, většinou nemají potřebu deklarovat své romství přihlášením se k romské národnosti při sčítání lidu, přesto však udržují romskou kulturu a z generace na generaci si předávají národní tradice a mateřský jazyk. Způsob života lidí udržujících v romských komunitách tradiční

---

¹ LORD, CHRISTOPHER. Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky. In GABAL, I. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, s. 25.

² Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

³ Romské etnikum [online]. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z WWW: http://www.kpostrava.cz/?nadpis=Romske_etnikum&ids=246.

⁴ Tamtéž

kulturu je označován romským slovem romipen. Za určitých okolností to mohou být též osoby neromského původu, které se do romského prostředí začlenily/např.sňatkem/ a trvale v něm žijí.⁵

Romem je ten, kdo vypadá jako Rom. Charakteristické antropologické rysy lidí příslušejících k romské etnické skupině ruku v ruce se zažitými předsudky většiny majoritní společnosti vůči této minoritě působí jako společenské stigma, a to naprosto nezávisle na jejich vůli, způsobu života, výše dosaženého vzdělání, apod. Příslušníky majoritní společností jsou označováni za Romy – cikány, kuriozně i například romské děti vyrůstající od kojeneckého věku v adoptivních většinových rodinách, tedy nedotčené.⁶

2 Základní momenty romské historie

Abychom pochopili romské etnikum, musíme zmínit některé momenty romské historie, pilíře romské kultury.

„Historie Romů po jejich odchodu z Indie byla velice pohnutá. Putování do Evropy trvalo staletí, což můžeme doložit slovními výpůjčkami z jazyků zemí, ve kterých Romové pobývali. Podle množství těchto výpůjček usuzujeme i na délku pobytu v jednotlivých oblastech. Písemné záznamy o romské historii nacházíme v archivech a kronikách středověkých evropských měst a klášterů, sami Romové svou historii nezapisovali – a to, co tradovali ústně, mělo spíše mytologickou povahu.“⁷

„V Evropě byli Romové zpočátku vítáni, byli přijímáni na šlechtických i panovnických dvorech, dostávali průvodní a doporučující listy, kterými se pak vykazovali na dalších místech.“⁸

---

⁵ Romské etnikum [online]. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z WWW: http://www.kpostrava.cz/?nadpis=Romske_etnikum&ids=246.

⁶ Tamtéž

⁷ SEKYT, V. Romové. In *Menšiny a migranti v České republice*, s. 119.

⁸ SEKYT, V. Romové. In *Menšiny a migranti v České republice*, s. 119 – 120.

„Brzy však začalo pronásledování Romů jak ze strany církve, která je vinila z nevěrectví a čarodějnictví, tak ze strany světské moci, která jim podsouvala špionáž, sabotáže, loupežnictví, ale i nekalou konkurenci řemeslnickým cechům. Velká část dosud tradovaných předsudků k Romům má středověký původ.“⁹

„Pronásledování a útlak se táhne celými dějinami pobytu Romů na evropském kontinentu. Relativně mírnější útlak v jihovýchodní Evropě umožnil některým romským rodům, aby se zde trvale usazovaly. V západní Evropě však byli Romové nadále pod pohrůžkou trestu smrti vyháněni nebo i beztrestně zabíjeni, proto se neusazovali a dodnes tam mnohé skupiny žijí kočovně či polokočovně. V 18. století byla i ve většině západních zemí vystřídána politika vyhánění (eliminace) politikou více či méně násilné asimilace. Vyvrcholením pronásledování byla vyhlazovací politika třetí říše. V době druhé světové války velká část západoevropských Romů skončila v koncentračních táborech, pro východoevropské Romy byl podobný osud připravován.“¹⁰

„Předkové Romů, kteří dnes žijí v České republice (až na nevelkou skupinu olašských Romů), byli usazeni nejpozději koncem 17. století v různých částech Evropy. Většina českých a moravských Romů zahynula v době druhé světové války ve vyhlazovacích táborech.“¹¹

„Ani po roce 1945 se však osud Romů podstatně nezměnil. Na východě i na západě Evropy se stali objektem nedobrovolné asimilační politiky a manipulace. Teprve od devadesátých let 20. století dochází ke změnám, které přinášejí i Romům základní politická práva; jsou uznávány jako národnostní menšina, mluví se o neteritoriálním národu. Romové se stávají subjektem vlastních dějin.“¹²

---

⁹ SEKÝT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 120.

¹⁰ SEKÝT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 120.

¹¹ SEKÝT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 119.

¹² SEKÝT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 120.

2.1 Příchod romských imigrantů do Čech

„Většina dnes v České republice žijících Romů přišla do země ze Slovenska v letech 1945-1993. Z českých a moravských Romů zůstalo po válce jen 600 osob. První vlna přistěhovalců přišla na základě vlastního rozhodnutí brzy po skončení války. Mladí muži našli místo, kde bylo možno získat bydlení a práci, vrátili se na Slovensko pro rodiny a s celými osadami se stěhovali do Čech, většinou do pohraničních oblastí, odkud bylo vysídleno německé obyvatelstvo. V místech, kde se usadili, jsou považováni za starousedlíky, s ostatními obyvateli se sžili a většinou nemají vážné problémy. Druhá vlna přistěhovalců přišla v padesátých a šedesátých letech 20. století při organizovaných nábořech na stavby a do těžkého průmyslu. Nábor byl prováděn v osadách po celém Slovensku, náboráři měli zájem jen o mladé, zdravé a silné muže. Předpokládalo se, že si tito Romové v Čechách vydělají a pak se vrátí na Slovensko. Přistěhovalci druhé vlny se zpravidla nevrátili na Slovensko, naopak se odtud přivezli nevěsty a založili v Čechách rodiny. Většinou se snažili o dobrovolnou asimilaci, ale neasimilovali se natolik, aby je většinová společnost přijímala za vlastní. Tito Romové mají ve společnosti mnoho problémů; v některých případech je nad jejich síly, aby je sami vyřešili. Třetí vlna byla stěhována po roce 1965 pod nátlakem při uplatňování usnesení vlády č.502 z října 1965, o likvidaci cikánských osad, čtvrtí a ulic. Některým z těchto Romů zbořili jejich domky před očima. Často byli přestěhováni do obcí, kde před nimi žádní Romové nebyli, a záměrně byli rozptylováni z jedné osady do co nejvíce míst. Právě tito Romové mají v České republice nejvíce problémů, českou společnost vnímají jako nepřátelskou a také jejich sousedé je odmítají akceptovat“¹³

„Od roku 1990 mnozí Romové odcházejí do západních zemí, kde se pokoušejí získat azyl nebo se usadit. Do České republiky jednotlivě, ale i ve skupinách přicházejí Romové z Rumunska, ze zemí bývalého Sovětského svazu a bývalé Jugoslávie i ze Slovenska, kteří se snaží přes naši zemi dostat dál na

---

¹³ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 120 -121.

západ nebo se pokoušejí získat azyl zde. Romové ze Slovenska přicházejí do České republiky i za prací, ve velkém počtu jsou zaměstnání na stavbách.“¹⁴

2.2 Romské etnikum v ČR

K romské národnosti se hlásí příslušníci několika etnických skupin.

Čeští Romové – etnikum, které žilo do druhé světové války na území Čech, několik rodin zde žije dosud.

Moravští Romové – etnikum, které žilo do druhé světové války na území Moravy, několik rodin zde žije dosud.

Maďarští Romové – etnikum, které žilo do druhé světové války na území Maďarska a na území jižního Slovenska v oblasti obývané maďarskou národnostní menšinou.

Slovenští Romové – etnikum, které žilo do roku 1945 na Slovensku.

Olašští Romové – etnikum, které kočovalo ve střední Evropě až do roku 1959, kdy bylo násilně sedenterizováno.

Sintí – etnikum žijící rozptýleně v západní Evropě. Až do druhé světové války žili Sintí v pohraničních oblastech Čech, dnes v České republice přežilo jen několik rodin.

Cikáni – apelativum Romů a Sintů, kterým je označovaly slovanské a germánské národy. Někteří Romové vnímají toto označení jako hanlivé a neztotožňují se s ním.¹⁵

---

¹⁴ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 120 -121.

¹⁵ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*.

3 Etnické charakteristiky Romů

„Jsou vlastní specifikou Romů na celém světě. Především je to jimi v průběhu vývoje vytvořený soubor pravidel, vnitřních zákonů a norem, hodnotového systému a normativního chování, z něhož vyrůstá i jejich tradiční způsob života a kultura. **Vědomí společného – romského původu je právě jedním ze základních etnoidentifikačních atributů**, subjektivním předpokladem formování své etnické identity a tím volby přihlášení se k romství (*romipen*) nebo k integrování či dokonce asimilování se.“¹⁶

„Za etnickou kulturu je obvykle považován svébytný etnický, skupinový, národnostní nebo národní ráz kultury, projevující se ve specifice tzv. materiální a duchovní kultury. Na jedné straně jsou to tradiční i současná měnící se specifika v komplexu způsobu života a kultury Romů; na straně druhé **mezi základní etnické znaky patří tzv. etnické vědomí, vědomí sounáležitosti a naopak etnické odlišnosti od Neromů, vědomí společného původu, etnická identita a hlavně vztah a identifikace se svým romstvím.**“¹⁷

4 Komunikační systém a specifika romského chování

„V době kočování měla každá z endogamních skupin vymezenou oblast pohybu a pravidel svého života; přitom však mezi nimi existoval vzájemný kontakt a informovanost, což jim umožňovaly i domluvené značky, které po sobě na domech, stromech a jinde nechávaly pro skupinu další, která do daného místa přijde po nich. Dodnes jsou mnozí Neromové často udiveni velkou informovaností a kontaktem mezi Romy, od sebe třeba velmi vzdálenými. Tato schopnost je vypěstována po staletí a pochází právě z dob, kdy byli Romové

---

¹⁶ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 17.

negramotní a vzájemné styky udržovali jen ústní formou a domluvenými značkami.“¹⁸

„Olašští Romové se scházejí dodnes v širších rodinných skupinách i při oslavách, svátcích, nebo se scházejí jen muži mezi sebou, obvykle z rodin jedné *fajty*, jednoho *nipos*. Přejí si při těchto příležitostech obřadně vždy všechno dobré – po generace se udržujícími formulemi.“¹⁹

„Rozdílné podmínky života Romů, jejich tradice, hodnoty a zkušenosti vytvořily specifický systém norem a hodnot a ovlivnily i způsob komunikace.“²⁰

„Komunikační styl Romů je zcela odlišný od stylu příslušníka majority střední Evropy v mnoha směrech. **Romové mají úžasně vyvinutý smysl pro poznání člověka pouhým pohledem a intuicí.** Tedy **při jakékoli komunikaci zpracovávají možná ještě více než 95 % informací mimoslovních...** Umějí **okamžitě „přečíst“ člověka, jeho upřímnost**, a dokonce i **rysy či vlastnosti**. Cítí se v přítomnosti druhé osoby příjemně a jistě, nebo naopak vnímají ohrožení i tehdy, když naše slova ujišťují o opaku. Jako by četli „pravdu“ člověka z jeho nitra.“²¹

Pro Roma je největší prioritou jeho **rodina, resp. velkorodina**, protože ta představuje sílu, základ, jistotu a bezpečí. V zájmu rodiny Rom udělá vše...²²

„Jistotu a pocit bezpečí získává Rom i **dotykem**; když je mu osoba blízká na dosah či přímo v osobním dotyku.“²³

„Obrovskou roli v komunikačním stylu Romů dále hraje schopnost **empatie** (vcítění). Rom se velmi brzy vcítí do pocitů druhého člověka a hned si dovede vybavit, co jeho partner prožívá. Dostává se tak velmi rychle do pocitu radosti či strachu, bezmoci a nejistoty. Přečte informaci z držení těla, pohledu očí. Nepotřebuje slova.“²⁴

---

¹⁷ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 17.

¹⁸ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 96 -97.

¹⁹ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 101

²⁰ ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 145.

²¹ Tamtéž

²² ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*.

²³ ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 146.

²⁴ Tamtéž

„S tím souvisí další specifikum: značná senzitivita, **vysoký podíl emocí** při jednání. Náš chlad navenek (i když nitro máme rozhárané) je něco, co Rom nezná. Je-li zoufalý, je to vidět na dálku – a bohužel při tomto rozpoložení nevidí ostatní věci, které jsou pozitivní a neohrožující. Není schopen jakéhosi „nadhledu“, racionálního rozboru a systémového přístupu. Proto je mnohdy nutné brát některé informace jako relativní a umět s nimi pracovat.“²⁵

„Život s emocemi má však i další důsledky: Jsem-li v afektu, mám spíše **neracionální schopnost uvažování**. Nechci říci, že Romové nejsou schopni klidného jednání, ale prožívají-li dnes pocit ohrožení, obav a nejistoty, jsou ve svém osobním postoji mnohem více „zablokováni“ a nechtějí, resp. nemohou svůj svět opustit. Znamená to, že emoce a pohled Roma na svět jej mnohdy limitují v jednání, a přimět jej k novému přístupu vyžaduje čas a úsilí.“²⁶

„Další specifický rys, který je charakteristický pro velikou skupinu Romů, je nízká schopnost **generalizace**. Jak jazyk, který nemá zobecňující termíny, tak možná i neexistence psaného písma a dlouhodobé práce s teorií je de facto limitujícím faktorem při práci s obecným modelem. Očekávání, že z modelu jasně vyplyne návod pro konkrétní situaci, není na místě. Spíše časté, až monotónní opakování a předvádění situací novým způsobem může romské účastníky přimět k efektivní práci v budoucnu.“²⁷

„Vzhledem k tomu, že romská komunita je velice **heterogenní**, s obrovskou škálou personálních pozitivních i negativních vazeb v rámci rodů a lokalit jak mezi Romy samými, tak k okolnímu prostředí, objeví se velmi brzy, že zvolený romský reprezentant, který s vámi začne spolupracovat, nebude hovořit za všechny Romy v lokalitě a že na některé dokonce nebude mít žádný vliv a s dalšími nebude chtít spolupracovat.“²⁸

---

²⁵ ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 146.

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

5 Tradice Romů

Mezi romské tradice patřila vzájemná úcta, zdvořilost, pohostinnost a uctivost, která se vztahovala i na příslušníky jiných etnik.²⁹

Mnoho tradic se týkalo jídla. Některé potraviny Romové považovali za nečisté (např. maso některých zvířat) a za nečisté také považovali veškeré potraviny, které byly přihříváné, spadl do nich vlas nebo upadly na zem. Každá romská rodina přísně dodržovala svou technologii přípravy pokrmů.³⁰

„Tradiční romské kroje se postupně přiblížily oblékání ostatního obyvatelstva. Přesto zde zůstalo několik prvků, které dodnes odlišují tradiční Romy. Ženy střední generace dosud upřednostňují pestřejší oblečení a muži tmavší obleky, mládež se však obléká podle současné módy. Tradiční byl rovněž zákaz odhalování těla, ani v domácnosti se členové rodiny před sebou nesvlékali, nechodili doma ve spodním prádle. Cudnost patřila, a v mnoha rodinách dosud patří k tradičním hodnotám. Romská žena se nemohla svléknout ani v místnosti, kde visel svatý obrázek.“³¹

„Dodržování těchto tradic jednotlivými členy rodin včetně malých dětí sledovala celá velkorodina, okamžitě trestala prohřešky pohrdáním a odměňovala správné chování projevy úcty. Rodina dávala pozor, aby někdo z jejích členů nebyl pro ostudu, ostuda totiž padala na celou rodinu“.³²

Romové nemají vlastní tradiční svátky. Slaví obvykle křesťanské svátky, které většinou převzali od ostatních obyvatel. Mezinárodní den Romů (8. dubna) u nás zatím nemá velkou tradici.³³

Tradice a tradiční romské zvyky se zejména u mladších Romů postupně vytrácejí. Je to způsobeno vlivem školy na romské žáky a především televizí.³⁴

---

²⁹ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice.*

³⁰ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice.*

³¹ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice, s. 122.*

³² Tamtéž

³³ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice.*

³⁴ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice.*

6 Základní hodnotový systém Romů

„**Život** je pro Romy nejvyšší hodnotou. Vše, co vede k zachování, zmnožení, pokračování života, má vysokou hodnotu, vše, co život ohrožuje nebo omezuje, je vnímáno negativně. „Hlavně že žije,“ je reakce Romů na zprávu, že byl někdo vážně zraněn a že zůstane do smrti invalidní.“³⁵

„**Předkové** se zasloužili o základy postavení Roma v romské společnosti. Podle toho, ze které rodiny Rom je, si ho ostatní cení, berou vážně jeho slova, projevují mu úctu. Proto Romové uctívají své starší a předky, **svou sebedůvěru odvozují více od své rodiny, rodu než od své profese, vzdělání, postavení v majoritní společnosti či majetku.**“³⁶

„**Pokračování rodu je v dětech, a proto je Romové považují za velkou hodnotu. Láska k dětem je pro Romy příslovečná.** Zvláště malé děti jsou někdy až nekriticky hýčkány.“³⁷

„**Romství** je zvláštní hodnotou Romů. Patří sem charakteristický vzhled, znalost jazyka a zvyků, ale hlavně slušné vychování. To má v každém rodu svá specifika, ale pro všechny Romy je jeho součástí **úcta ke starším, zdvořilost, pohostinnost a solidarita.**“³⁸

„Pro přežití v dnešní době jsou potřebné **peníze. K zachování života, k možnosti uctívat staré i k projevování lásky k dětem jsou potřebné peníze.** Proto i peníze stojí vysoko v hodnotovém žebříčku Romů.“³⁹

„**Život Romů v Evropě byl dlouhodobě nezajištěn. „Lepší vajíčko dnes než slepice zítra,**“ říká romské přísloví a charakterizuje romské vnímání hodnot. „**Jím, piju, žiju, umřu – nač hospodařit,**“ říká jiné přísloví a **vyjadřuje vztah Romů k budoucnosti.**“⁴⁰

---

³⁵ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 121.

³⁶ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s.121 – 122.

³⁷ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 122.

³⁸ Tamtéž

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž

„**Budoucnost** má zvláště u starších Romů dosud malou hodnotu. **Důležitější je přítomnost a minulost, která je jistá.** Proto si velká část Romů **necení školního vzdělání, jež přináší plody až po mnoha letech.**“⁴¹

„**Hudba a píseň Romů jsou nejvýraznější specifikou** a hodnotou, ba přímo bohatstvím tohoto etnika až po dnešní časy. **Romové hudbou, písní a tancem žijí, jimi vyjadřují svou celou duši, své problémy a žal, cit a radost.**“⁴²

„**Pocit sounáležitosti** získávaný vývojem a **hodnoty**, které byly Romům od malička vštěpovány, jim i **dnes pomáhají udržet životní rovnováhu** ve složitém společenském vývoji.“⁴³

7 Sociální soudržnost Romů

„Vylučování lidí a celých skupin je vždycky spojeno s tím, že těm vyloučeným je zapovězena možnost spojit se s ostatními. Jsou mimo pravidla a postupy, které vedou k sociální soudržnosti. Sociální soudržnost je však podmínka existence společenství. Pravidla sociální soudržnosti jsou zároveň pravidly vzájemného přijímání, sdílených očekávání a společného pocitu patření, **kolektivní identity. Když je někomu zapovězeno podílet se s ostatními, např. s většinou společnosti, na kolektivní identitě, znamená to, že není součástí společenství, které se na takové kolektivní identitě podílí.** Znamená to také, že pro vyloučené je příznačné zapovězení jedné z důležitých cest k tomu, aby mohli dosáhnout naplnění potřeby přináležitosti, zakořenění čili identity. Zůstávají z části jakoby ve vzduchoprázdnu. Protože jsou vystaveni vyloučení a potřeba identity zůstává v jedné důležité dimenzi nenaplněna, hledají jiné způsoby a jiná místa, kde je nikdo neohrožuje. Nebo aspoň kde mohou zapomenout na nemožnost naplnění potřeby přináležitosti. A když taková místa a způsoby dlouhodoběji nenacházejí, zapomínají na to, že něco takového existuje, zmenšují

---

⁴¹ SEKYT, V. *Romové. In Menšiny a migranti v České republice*, s. 122.

⁴² DAVIDOVÁ, E. *Způsob života a kultura. In Černobílý život*, s. 102.

⁴³ Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*, s. 21.

své dovednosti a schopnosti nalézt identitu a jejich hledání se může změnit v nekonečné bloudění. Kočují na cestě za identitou.“⁴⁴

7.1 Sounáležitost a solidarita

„Jednou z nejzávažnějších sociálně kulturních norem v tradičních romských společenstvích byl příkaz **vzájemné solidarity**. Vyplýval z paritního postavení Romů, posilovaného dříve jejich obecnou bídou. Tím, že sami neměli, **cítili s druhým** a bez sobectví (vlastního těm bohatším) **se rozdělili s druhým o chleba či o přístřeší**. Byla to *ladž* – **ostuda, kdyby potřebnému nepomohli či nedali přístřeší. Koho si oblíbí** (třeba i z Neromů) **a vycítí, jaký ten člověk je a jaký má k nim vztah, pomohli by mu v případě nouze jako svému...**“⁴⁵

„Často kolovala „společná“ sekera nebo nějaký vzácnější kus nádobí. (K tomu ovšem bylo potřeba, aby ti, **kdo si nádobí mezi sebou půjčují, „byli jedné sorty“**, patřili do jedné „kasty“).“⁴⁶

„V rodinných a příbuzenských vztazích se zřetelně projevují zbytky či **přežitky rodového zřízení**. Často je ještě dodnes patrné, jak pouto rodové, i když dnes existuje třeba pouze v reliktech, je skutečně silnější než pouto rodinné. Projevuje se to v jejich **příbuzenských vztazích**, ve zbytcích patriarchální velkorodiny a rodiny tzv. podvojně, v **kolektivním charakteru rodinných oslav, zvyků a v jejich názorech celkově**. Cítění těchto vztahů a skupinové **sounáležitosti pak dlouho přetrvávají třeba i v novém prostředí**.“⁴⁷

Vycházejí přitom ze skutečnosti, že na tomto stadiu jednotlivých etnických společenstev a v souborech skupin vzniká u nich či udržuje se **představa určité sounáležitosti**, i když se už neslučují do společné skupinové organizace a nemají třeba už ani zcela jednotný jazyk. **Uvědomování si své trvalé příbuznosti se svou původně „rodovou“ skupinou a proces takovéto etnické konsolidace do**

⁴⁴ PRUDKÝ, L. *Předmluva*. In *Romové v české společnosti*, s. 7 - 8.

⁴⁵ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 114.

⁴⁶ Tamtéž

ní se odvíjí postupně a diferencovaně. Tato společenství pak nepředstavují ani ne tak jednotu, jako spíše blízkost, podobnost, určitou vlastní kulturní jednotu a hlavně povědomí této jednoty. Zároveň s tím si každá skupina uchovává autonomii specifiky svého způsobu života a kultury. V důsledku společného původu, etnického vědomí i stále přetrvávajícího zvláštního postavení v majoritní společnosti a jejího vztahu k nim vytvořilo v romských skupinách **podvědomí sounáležitosti a solidarity i povinnosti vzájemně si pomáhat**. Tato sounáležitost se projevuje i v tom, že **Romové i Sintové společně prožívají významné rodinné události – svatbu i křtiny, že se doprovázejí na poslední cestě, při pohřbu předměty.**⁴⁸

8 Romská skupina – velkorodina – rodina

8.1 Tradiční romská rodina

„Základní jednotkou romské společnosti je **rodina** – *famel'ija*. Tradiční romská *famel'ija* se od moderní rodiny západního typu liší především společným soužitím několika generací.“⁴⁹

„Příslušnost k rodině má pro Roma zásadní význam. S rodinou se Rom identifikuje, stává se součástí její složité struktury, přijímá její přísná pravidla, kulturní a etické normy. **Postavení člena rodiny určují dva základní faktory: pohlaví a věk.**“⁵⁰

„Tradiční romská rodina je patriarchální, muž je v rodinné hierarchii postaven výše než žena. Vážnost muže i ženy pak stoupá s věkem. Postavení ženy je také ovlivňováno počtem dětí. Čím více dětí, tím více úcty.“⁵¹

---

⁴⁷ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 109.

⁴⁸ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*.

⁴⁹ HÁJKOVÁ, M. *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice*. In *Menšiny a Migranti v České republice*, s. 137.

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Tamtéž

„Postoje romských rodičů k výchově svých dětí jsou podmíněny odlišnou mentalitou Romů charakterizovanou větší emocionálností, a mají tedy mnohem blíží k indické než k západní kultuře. Při výchově je dítě více respektováno ve svých pocitech a přáních...“⁵²

„Tento model výchovy ale v mnohém nevyhovuje podmínkám velkoměsta. Základním rysem tradiční romské výchovy je **kolektivnost**. Ta se v důsledku nuklearizace romské rodiny a změněného způsobu bydlení (širší rodina žije rozptýleně na větším území) nemůže plně uplatňovat. Důsledkem je pak chování pro tradiční romskou společnost naprosto nepřijatelné...“⁵³

„Orientace na širší rodinu v oblasti sociálního života je u Romů velice silná. Pevné ekonomické a sociální vazby v rámci širší rodiny vypovídají o značné vnitřní solidaritě. Romská rodina často udržuje užší vztahy s příbuznými ze strany otce, což potvrzuje její patrilokalitu. Velký počet vznikajících interpersonálních vazeb musí být nutně upraven přísnými pravidly.“⁵⁴

„**Sourozenecké vztahy romských dětí jsou mnohem méně poznamenány rivalitou. Dokonce by se dalo říci, že vazby mezi romskými sourozenci jsou pozitivnější než neromskými.** Respektování nejstarších sourozenců jako autorit s výsadním postavením v rodinné hierarchii se projevuje i tím, že jsou jim přiznány určité kompetence, které z pohledu majoritní společnosti částečně přísluší rodičům.“⁵⁵

„Snad všichni Romové mají velmi rádi děti. Považují proto za něco zcela přirozeného a kladného, mají-li jejich ženy třeba každým rokem dítě. I oni říkají, že „žena je jako strom, který má rodit téměř každým rokem.“ Milují své děti takovou láskou, že jsou obvykle k nim i k sobě zcela nekritičtí; výchova dětí probíhá pak zcela živelně. **Děti mají volnost a prožívají všechno společně s rodiči a dalšími dospělými,** kteří před nimi nemají často žádných tajností,

---

⁵² HÁJKOVÁ, M. *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In Menšiny a Migranti v České republice*, s. 139.

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ HÁJKOVÁ, M. *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In Menšiny a Migranti v České republice*, s. 139 – 140.

dokonce i pokud jde o intimní manželský život rodičů. **Romské děti nevyrostají tedy ve zvláštním dětském světě, který by byl bezstarostnější než svět dospělých.** I proto mají často vážné, nedětské oči a brzy i subjektivně dospívají.⁵⁶

Vztah romského muže k ženě se projevuje i v dělbě práce v rodině. Ve většině širokých rodin leží konkrétní starost o obživu celé rodiny, o dům i o děti na ženě.⁵⁷

„Romské dítě bývá vychováváno v širší rodině s větším počtem sourozenců, než je zpravidla běžné. Děti jsou vedeny **od útlého věku k samostatnosti** a brzy s nimi rodiče **jednají jako s dospělými lidmi, rovnocennými partnery. Jejich myšlení je velmi konkrétní a situační – nepřemýšlejí o budoucnosti.** Ve všech kulturách je základem výchovy dětí předávání tradic a základních mravních norem; **Romové vychovávají své děti k „přežití“, ovšem v civilizovaném světě.** Jejich výchova se vyznačuje **značnou emocionálností** a současně neschopností rodičů **děti učit čemukoli jinému, než je nezbytně nutné,** vše ostatní je považováno za nepotřebné.“⁵⁸

„**Kolektivní rozhodování a zodpovědnost** v romské rodině vede k tomu, že **jednotlivec nemá potřebu jakékoli vlastní individuální životní ambice, a to velmi citelně poznamenává školní práci a budoucí profesionální orientaci.**“⁵⁹

8.2 Postavení starých lidí v tradiční romské rodině

Vyšší věk pro Romy znamená vyšší postavení v rodinné hierarchii a ve společnosti, proto si Romové starých lidí velice váží a prokazují jim úctu. V tradiční romské rodině je naprosto přirozené, že se děti o své rodiče ve stáří

---

⁵⁶ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 106.

⁵⁷ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*.

⁵⁸ BALABÁNOVÁ, H. *Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění. In Romové v České republice*, s. 337 – 338.

⁵⁹ BALABÁNOVÁ, H. *Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění. In Romové v České republice*, s. 338.

postarají. Romští rodiče tuto péči přijímají stejně přirozeně. Proto se nestává, že by romští senioři žili v domovech důchodců.⁶⁰

„Staří lidé, obzvláště staří muži, požívají jak u Romů tradičně, tak i v tomto romském společenství vážnosti a úcty všech jejích obyvatel. Tito nejstarší lidé mají největší životní zkušenosti a moudrý rozhled, takže ostatní z osady se k nim chodili radit ve všech vážnějších životních situacích. Staré ženy byly někdy „bosorkami“ („čarodějnicemi“) a ještě donedávna mnohé staré Romky byly považovány právě za nejschopnější provádět různé magické úkony a kouzla. Kladem romské povahy a projevem jejich vnitřních společenských vztahů je kromě jiných stránek i to, že mezi sebe přijmou každého – i Necikána, kdo je má rád (toho si i oni oblíbí) nebo kdo jejich pomoc potřebuje. Takový člověk potom u nich nalezne kromě všeho zaopatření i opravdovou ochranu.“⁶¹

8.3 Rodina jako základní instituce

„Základní institucí, výchozí pro romské společenství, byla a tradičně je rodová instituce, tedy instituce vážící se na specifické rodinné vztahy. **Rodina a širší rodová skupina či velkorodina, do níž Rom nebo Sint patří, je pro něho nejdůležitější a největší hodnotou.** Tak tomu bylo vždycky a je tomu dodnes – i když v modifikované podobě, vycházející ze změněných životních a společenských podmínek. Pro většinu Romů byla donedávna charakteristická patriarchální velkorodina, patřící ještě do širší skupiny rodově endogamní; tuto velkorodinu – v podstatě rozšířenou, extenzivní rodinu tvoří několik základních rodin. Rodinné vztahy, **struktura a hierarchie rodiny i role jejich jednotlivých členů byly vždy těsně spjaty s charakterem vztahů a**

---

⁶⁰ HÁJKOVÁ, M. *Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In Menšiny a Migranti v České republice.*

⁶¹ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 104.

zákonů skupinových, jimž byly a do jisté míry stále jsou (zejména u Romů olašských) podřízeny.“⁶²

8.4 Vnitřní zákony olašských skupin

„Vnitřní nepsané, ale všemi dodržované zákony olašských skupin spolu s autoritou jejich vajdů byly základem vnitřního řádu a pořádku uvnitř patriarchálních velkorodin a rodových skupin a umožnily po staletí jejich přežití i v nedobrych životních podmínkách, ochraňovaly je a zaručovaly jim pomoc, ovšem jen když se těmto zákonům nezpronevěřily. Členové skupiny byli povinni poskytovat si navzájem pomoc: když například dětem zemřeli rodiče, ostatní se o ně postarali jako o vlastní. Zrovna tak se vždy postarali o staré či nemocné (i když stáří se zde dožívalo dříve jen málo z nich). Šlo (a často dodnes ještě jde, i když ve zcela odlišných podmínkách) o vysoce vyvinutý smysl pro soudržnost a sounáležitost, po staletí u nich udržovaný a pěstovaný. Přežívající tendence soustředování se do skupin je tedy u Romů pozůstatkem jejich tradiční vnitřní organizace. Jde o výrazné projevy zbytků rodového zřízení, které jsou dodnes patrné a dochované zejména tedy u skupiny Romů olašských. Tyto vztahy vnitřní organizace jsou u skupiny Romů usedlých od 60. let 20. století už oslabeny. Většina skupin olašských Romů měla mnohem déle svou specifickou vnitřní organizaci, udržovanou vlastní podstatou jejich donedávna kočovného a tím do jisté míry izolovaného života, a své vnitřní zákony, které vždy dodržovali. U olašských skupin a velkorodin se dodnes projevuje hluboký rozpor v pojmání spravedlnosti a hájení cti, rozpor mezi stále přežívajícím modelem jejich hodnotové orientace – tradiční morálkou těchto Romů a právními zásadami a zákony majoritní společnosti, jejímiž jsou příslušníky (a za jejíž občany se většina z nich už i považuje).“⁶³

---

⁶² DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 95.

8.5 Romská pospolitost

„V pospolitostech usedlých Romů se do poválečného období již nezachovala taková specifika ve struktuře a **vnitřních společenských vztazích** jako u Romů olašských a Sintů. Přesto zejména ve starých osadách bylo a je ještě mnoho charakteristického i v této oblasti.“⁶⁴

„Uvnitř každé romské pospolitosti můžeme pozorovat zajímavé společenské vztahy. V důsledku izolace a dřívějšího vyřazení Romů ze společenského života okolního obyvatelstva se v daném etniku vytvořila taková situace, že všichni příslušníci té které skupiny či osady si byli dříve relativně rovni, a proto se mezi nimi nevytvořily výraznější společenské či sociální rozdíly. Pronásledováním v minulých staletích, negativním vztahem domácího obyvatelstva k nim a celým svým údělem byli Romové zahrnuti do společenské izolace, která je stmelovala. Přes tuto izolaci však usedlí Romové byli vždy závislí na domácím obyvatelstvu především ekonomicky. Neměli totiž svůj vlastní ucelený hospodářský život, ačkoliv byli mezi nimi výborní kováři, korytáři, košíkáři, výrobci valků a další řemeslníci. Žili v rodových – velkorodinných celcích, kde zvláštní výsadní postavení měl jejich vajda – hlava celé skupiny, osady i když zde jeho význam a pravomoc nebyly nikdy (pokud je známo) tak velké jako u Romů olašských. Kromě vajdy –čhibala měla tehdy zvláštní, výsostné postavení v mnoha osadách i jejich čarodějka; byla přirozenou autoritou hlavně mezi ženami a tím měla i praktický vliv na společenský a rodinný život, uměla léčit i „čarovat“. Kromě skutečného *vajdy*, často před ostatními utajovaného, existoval od 50. do 80. let 20. století téměř v každé větší romské osadě nebo koncentrovanější pospolitosti oficiální předseda nebo důvěrník, který byl jakousi spojkou mezi místním národním výborem obce a jeho skupinou či osadou jako celkem. Ve většině případů však Romové zde těmto svým oficiálním důvěrníkům zcela nevěřili, protože se domnívali, že vynášejí zprávy o jednotlivých příslušnících

---

⁶³ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 96.

⁶⁴ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 104.

skupiny či osady, popřípadě jejich různých trestných činech a přestupcích, do zasedání MNV, na jednání komisí nebo i členům Veřejné bezpečnosti.“⁶⁵

„Kolektivní charakter společenského života se zde projevoval i v uspořádání malých „kolib“ a domků, v nichž tehdy žilo v průměru vždy 8 – 9 lidí. Tato blízkost obydlí vedle sebe nebyla vynucena pouze nedostatkem stavebního prostoru. V této skutečnosti se projevuje i sklon ke shlukování do kolektivu, vlastní téměř všem Romům, žijícím v nejrůznějších životních prostředích a podmínkách.“⁶⁶

„**Pospolitost života** je a ještě více byla pro Romy charakteristická. Sklon a snaha romských skupin – shlukovat se, nebýt sami, ale stále v kolektivu, je vyvolána i jejich vírou se zbytky různých administrativních názorů, vírou v existenci duchů a nadpřirozených sil, vírou v to, že mrtví v noci navštěvují své pozůstalé. Mezi převážnou většinou romského obyvatelstva existují tedy společenské vztahy, vyrostlé z těchto základů. Až se ve své podstatě změní nejen jejich postavení, ale i jejich tradiční pověrečné názory a způsob myšlení, změní se zřejmě i jejich společenský život tohoto druhu. Zatím se však nemění dobrým směrem, jak je tomu už u mnoha rodin žijících na „vyšší životní úrovni“, které se od celku Romů odklonily a stydí se dokonce za svůj romský původ.“⁶⁷

„**Postavení ženy v rodině a v pospolitosti** osady bylo donedávna velmi nízké, podřadné a pro ni potupující. Žena byla (a je často dodnes) muži považována v určitém smyslu za bytost menší důležitosti, určenou a hodící se jen k tomu, aby milovala, rodila a vychovávala děti, obstarávala jídlo a domácnost. Muž byl u Romů tradičně pánem ženy, pánem rodiny a jeho museli všichni poslouchat. Romský muž často neměl ke své ženě patřičnou úctu a opravdovou léta trvající lásku; přesto se však rozvody vůbec nevyskytovaly. Kulturní úroveň Romek byla většinou mnohem nižší než úroveň mužů. Vyplývalo to jednak z tehdejší téměř úplné negramotnosti dívek a žen, a především z toho, že nikdy nebyly zaměstnány, takže domácí prostředí a práce, stejně jako

---

⁶⁵ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 101 – 102.

⁶⁶ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 103.

⁶⁷ Tamtéž

příležitostná práce u sedláků, na ně nemohly mít žádný vliv. Zejména gramotnost mohla v další etapě začít měnit jejich postavení a životní obzor.“⁶⁸

8.6 Příbuzenský systém Romů

„V romských soustředěních se **příbuzenský systém** a jeho struktura odráží i v **terminologii** konkrétních **příbuzenských vztahů**. Terminologické názvy jsou dodnes u některých těchto skupin tradičně usedlých odlišné, než je tomu u ostatních.“⁶⁹

„**Příbuzenský systém** – názvy a uvědomování si jednotlivých vztahů – může velmi pomoci při dokreslení obrazu, charakteru a role tohoto celého systému u každého společenství, romského zvláště.“⁷⁰

„V terminologii rodinně-příbuzenských a rodově-skupinových vztahů Romů se odráží nejen jejich tehdejší rodinné a příbuzenské vztahy, ale i přežitky a relikty vztahů minulých.“⁷¹

8.7 Rodinně-příbuzenské a rodově-skupinové vztahy Romů

„V rodinných a příbuzenských vztazích se tedy zřetelně projevují zbytky či přežitky rodového zřízení. Často je ještě dodnes patrné, jak pouto rodové, i když dnes existuje třeba pouze v reliktech, je skutečně silnější než pouto rodinné. Projevuje se to v jejich příbuzenských vztazích, ve zbytcích patriarchální velkorodiny a rodiny tzv. podvojně, v kolektivním charakteru rodinných oslav, zvyků a v jejich názorech celkově. Cítění těchto vztahů a skupinové sounáležitosti pak dlouho přetrvávají třeba i v novém prostředí.“⁷²

---

⁶⁸ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 104.

⁶⁹ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 107.

⁷⁰ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 107 – 108.

⁷¹ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 108.

⁷² DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 109.

„U starousedlých Romů nejde tak o rodový princip (jako u Romů olašských); jde především o společenskou strukturu, v níž jsou upřednostňovány příbuzenské vztahy, sociální status.“⁷³

„Rozdílnost, míra a délka uchování „tradičního“ rodinně-příbuzenského či rodově-skupinového života u Romů byla závislá na charakteru života té které skupiny. Kočovný způsob života olašských Romů vyžadoval větší ukázněnost v dodržování vnitřních zákonů, a tím i pevnější společenskou organizaci skupin; proto se také mnoho z této organizace skupiny zachovalo dodnes. Naproti tomu Romové usedlí, přestože žili donedávna většinou na periferiích slovenských měst a vesnic v postavení etnické kasty, mnohem více podléhali sociálním a ekologickým podmínkám prostředí, a tím se předchozí struktura těchto společenství postupně pomalu uvolňovala.“⁷⁴

„I romské děti získávaly (a získávají často v těchto prostředích dodnes) ve své *fameliji* poznatky pro život, často i kvalifikaci, osvojovaly si pravidla skupinového chování, specifické etické normy a formovaly svůj pocit spolupatříčnosti, své romství.“⁷⁵

„Jednou z nejzávažnějších sociálně kulturních norem v těchto tradičních romských společenstvích byl příkaz vzájemné solidarity. Vyplýval z paritního postavení Romů, posilovaného dříve jejich obecnou bídou. Tím, že sami neměli, cítili s druhým a bez sobectví (vlastního těm bohatším) se rozdělili s druhým o chleba či o přístřeší. Byla by to *ladž* – ostuda, kdyby potřebnému nepomohli či nedali přístřeší. Koho si oblíbí (třeba i z Neromů) a vycítí, jaký ten člověk je a jaký má k nim vztah, pomohli by mu v případě nouze jako svému. (To není romantizování, ale skutečnost – alespoň ještě donedávna byla).“⁷⁶

---

⁷³ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 109.

⁷⁴ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 114.

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Tamtéž

8.8 Změny v tradiční romské pospolitosti

„V uplynulých obdobích se romské tradiční pospolitosti začaly radikálně měnit a rozrušovat. Stále více rodin z „cikánských osad“ odchází mezi ostatní obyvatelstvo v obci nebo ve městě, mnohé rodiny i jednotlivci dávno odešli za prací do českých zemí. A zde v novém prostředí se mezi těmito Romy začínají vytvářet nové, dříve neobvyklé vztahy, k tradičnímu životnímu způsobu přistupují inovační elementy. Mění se způsob života provázejí i mnohé prvky negativní. Nemají dostatek potřebných návyků a někdy ani dostatek sil překonávat těžkosti, spojené s hlubokou přeměnou jejich způsobu života v souvislosti s přesídlením do zcela jiného prostředí, je ovlivňujícího. A přitom se jejich tradiční společenství zde postupně rozpadá.“⁷⁷

„Již dosavadní hlubší i dílčí výzkumy potvrdily, že příbuzenství, rod a širší rodinné vztahy mezi Romy mají mnohem více důležitých sociálně-společenských funkcí, než je tomu ve společenství neromském.“⁷⁸

„Romské etnikum procházelo u nás v uplynulých padesáti letech různými vývojovými stadii: překročilo stadium kmenového vývoje a donedávna se ve své většině nacházelo na rozhraní od někdejšího rodově-kmenového uspořádání ke konstituování se v národnost či národ – v podobě mezikmenového, spíše meziskupinového etnického společenství, které někteří badatelé, (kupř. i J. Marušiaková) nazývají *megreo*.“⁷⁹

„Vycházejí přitom ze skutečnosti, že na tomto stadiu jednotlivých etnických společenstev a v souborech skupin vzniká u nich či udržuje se představa určité sounáležitosti, i když se už neslučují do společné skupinové organizace a nemají třeba už ani zcela jednotný jazyk. Uvědomování si své trvalé příbuznosti se svou původně „rodovou“ skupinou a proces takovéto etnické konsolidace do ní se odvíjí postupně a diferencovaně. Tato společenství pak představují ani ne tak jednotu, jako spíše blízkost, podobnost, určitou vlastní kulturní jednotu a hlavně

---

⁷⁷ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 117.

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ Tamtéž

povědomí této jednoty. Zároveň s tím si každá skupina uchovává autonomii specifiky svého způsobu života a kultury. Některé romské skupiny v současné etapě vývoje často tento typ výrazně připomínají: jsou samostatné, mnohdy nepřátelské, jejich jazykové dialekty se různí, i když romsky se vždy v podstatě dohoví. Přesto se v důsledku společného původu, etnického vědomí i stále přetrvávajícího zvláštního postavení v majoritní společnosti a jejího vztahu k nim vytvořilo v romských skupinách povědomí sounáležitosti a solidarity i povinnosti vzájemně si pomáhat. Tato sounáležitost se projevuje i v tom, že Romové i Sintové společně prožívají významné rodinné události – svatbu i křtiny, že se doprovázejí na poslední cestě, při pohřbu a že do rakve svých blízkých jim na tuto cestu dávají peníze a jejich oblíbené předměty.⁸⁰

9 Romové a náboženství

V souvislosti s Romy se často upozorňuje na fakt, že jejich dějiny jsou zároveň i důležitou součástí dějin majoritní společnosti, neboť zde v Evropě žijeme vedle sebe již po mnohá staletí. Nejinak je tomu i s náboženstvím.⁸¹

„Většina odborníků se shodne na tom, že Romové nejčastěji oficiálně přebírají náboženství společnosti, ve které žijí. V evropských podmínkách je to křesťanství katolického vyznání. Přesto však jen v málokteré romské komunitě lze hovořit o převzetí křesťanské doktríny bez specifických romských úprav. Podobnou osobitost nacházíme i při studiu Romů coby příslušníků jednotlivých tradičních církví. Přestože je většina českých a slovenských Romů papírovými příslušníky katolické církve, až na některé výjimky není známa jejich výraznější angažovanost.“⁸²

---

⁸⁰ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 117.

⁸¹ KOLEKTIV AUTORŮ MUZEA ROMSKÉ KULTURY. *Romové – O Roma, Tradice a současnost*.

⁸² KOLEKTIV AUTORŮ MUZEA ROMSKÉ KULTURY. *Romové – O Roma, Tradice a současnost*, s. 66.

„V ostrém kontrastu s touto skutečností stojí tzv. charismatická a evangelizační hnutí, jako je například Gypsy Evangelical Church, který vznikl v 50. letech ve Francii a který má dnes ve Francii samotné přes 50 000 romských členů. Podle Romů samotných jim příslušnost k této sektě dává možnost pocitu vyvolených lidí, což je v rozporu s jejich životními zkušenostmi.“⁸³

„Jestliže jsou specifika romské kultury patrná v rituálech a projevech víry, které Romové převzali od společnosti, do které přišli, o to více jsou patrná v rituálech, které si s sebou do své nové vlasti již alespoň z části přinesli (např. porod, křest, pohřbívání).“⁸⁴

„Jak již bylo řečeno na začátku, romská komunita je mnohavrstevná. Jednotlivé vrstvy obyvatelstva se od sebe liší zrovna tak, jako se od sebe liší vrstvy majoritní společnosti. Přesto však jsou jejich kořeny patrné i mezi současnou romskou mládeží, která se mnohdy prohlašuje za ateistickou a svoje zvláštnosti vysvětluje souhrnným slovem „tradice“.“⁸⁵

10 Romové a jejich zdravotní situace

„O zdravotní situaci Romů v České republice neexistují celonárodně reprezentativní a pravidelně aktualizovaná data. Průzkum z roku 2006 týkající se vyloučených romských komunit v ČR vypracovaný agenturou Gabal Analysis and Consulting, obsahuje několik jednorázových dat o indikátorech zdraví, jako je např. přístup k veřejným zdravotním zařízením a životní podmínky v domácím prostředí.“⁸⁶

„Průměrná délka života Romů je nižší než u neromských občanů. Ať už žijí v odlehlých osadách bez napojení na základní veřejné služby nebo v přeplněných

---

⁸³ KOLEKTIV AUTORŮ MUZEA ROMSKÉ KULTURY. *Romové – O Roma, Tradice a současnost*, s. 66.

⁸⁴ TAMTÉŽ

⁸⁵ KOLEKTIV AUTORŮ MUZEA ROMSKÉ KULTURY. *Romové – O Roma, Tradice a současnost*, s. 67.

bytech v městských centrech či ve čtvrtích na okrajích větších měst poblíž míst zdraví škodlivých, jaké jsou čističky odpadních vod nebo skládky, Romové se vystavují většímu nebezpečí nákazy chronickými nemocemi či onemocněními endemického charakteru, jako například tuberkulóza. Kojenecká, dětská úmrtnost či porodní úmrtnost matek je údajně vyšší u romského obyvatelstva kvůli omezenému přístupu k zdravotnictví – buď z důvodu velké vzdálenosti mezi poskytovateli zdravotnických služeb a romských čtvrtí, nebo z důvodu toho, že někteří zdravotničtí pracovníci včetně zaměstnanců záchranných služeb nejsou ochotni pracovat v oblastech obývaných Romy.⁸⁷

Sekce věnovaná zdravotnictví v ČR zahrnuje pro řešení této problematiky následující opatření: systém zdravotně sociálních pomocníků. Pilotní program pro zdravotně sociální pomocníky financovalo Ministerstvo zdravotnictví a byl jím pověřen neziskový sektor. Výsledkem tohoto národního programu zdravotní péče bylo proškolení těchto pomocníků. Některé neziskové organizace realizují tuto nad rámecovou činnost v malém rozsahu a na místní úrovni, stejně jako výše zmínění zdravotní pomocníci, ale jejich ojedinělá snaha nemůže zdaleka uspokojit potřeby Romů v rámci celé republiky.⁸⁸

11 Příspěvek na péči

Od 1. ledna 2007 nabyl účinnosti zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon nově upravuje pomoc osobám, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby. Od roku 2007 není vypláceno zvýšení důchodu pro bezmocnost ani příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu. Tyto dávky nahradil nový typ sociální dávky – příspěvek na péči, který se poskytuje přímo osobám, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby.

---

⁸⁶ HUPERT, A. *Decade Watch – Romští aktivisté hodnotí úspěšnost Dekády romské inkluze 2005-2006*, s. 63.

⁸⁷ Tamtéž

11.1 Podmínky nároku na příspěvek na péči

„Nárok na příspěvek na péči (dále jen „příspěvek“) má osoba, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti v takovém rozsahu, který odůvodňuje její zařazení do některého ze stupňů závislosti. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se považuje nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok a který omezuje duševní, smyslové nebo fyzické schopnosti a má vliv na péči o vlastní osobu a soběstačnost. Nárok na příspěvek mají osoby starší jednoho roku.“⁸⁹

11.2 Stupně závislosti a výše příspěvku

Závislost osoby na pomoci jiné fyzické osoby se posuzuje na základě hodnocení schopnosti osoby zvládat celkem 36 stanovených úkonů, a to 18 úkonů péče o vlastní osobu a 18 úkonů soběstačnosti. S ohledem na počet úkonů, při kterých osoba potřebuje z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu každodenní pomoc nebo dohled, a s ohledem na věk osoby se rozlišují tyto stupně závislosti:

a) stupeň I (lehká závislost), jestliže osoba potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 12 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 5 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti. Výše příspěvku pro osoby do 18 let věku činí za kalendářní měsíc 3 000 Kč, pro osoby starší 18 let činí 2 000 Kč,

b) stupeň II (středně těžká závislost), jestliže osoba potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 18 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech

---

⁸⁸ HUPERT, A. *Decade Watch – Romští aktivisté hodnotí úspěšnost Dekády romské inkluze 2005-2006.*

⁸⁹ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 15.

soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 10 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti. Výše příspěvku pro osoby do 18 let věku činí 5 000 Kč, pro osoby starší 18 let činí 4 000 Kč,

c) stupeň III (těžká závislost), jestliže osoba potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 24 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 15 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti. Výše příspěvku pro osoby do 18 let věku činí 9 000 Kč, pro osoby starší 18 let činí 8 000 Kč,

d) stupeň IV (úplná závislost), jestliže osoba potřebuje každodenní pomoc nebo dohled při více než 30 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti nebo u osoby do 18 let věku při více než 20 úkonech péče o vlastní osobu a úkonech soběstačnosti. Výše příspěvku pro osoby do 18 let věku činí 11 000 Kč, pro osoby starší 18 let činí taktéž 11 000 Kč.⁹⁰

11.3 Úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti

Péčí o vlastní osobu se rozumí zejména takové denní úkony, které se týkají zajištění či přijímání stravy, osobní hygieny, oblékání a pohybu.⁹¹

Soběstačností se rozumí úkony, které umožňují účastnit se sociálního života, tj. např. schopnost komunikovat, nakládat s penězi či předměty osobní potřeby, obstarat si osobní záležitosti, uvařit si, vyprat a uklidit.⁹²

---

⁹⁰ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči.*

⁹¹ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči.*

⁹² KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči.*

11.4 Vznik nároku na příspěvek a jeho výplatu

„Nárok na příspěvek vzniká dnem splnění podmínek odůvodňujících, aby osobě byl přiznán některý ze stupňů závislosti. Podmínkou rovněž je, že osoba patří do okruhu oprávněných osob podle § 4 zákona o sociálních službách.“⁹³

„Nárok na výplatu příspěvku vzniká splněním podmínek pro nárok na příspěvek a podáním žádosti o přiznání příspěvku, pokud řízení není zahájeno z moci úřední. Příspěvek může být přiznán a vyplácen nejdříve od počátku kalendářního měsíce, ve kterém bylo zahájeno řízení o příspěvku, na základě žádosti nebo z moci úřední. To znamená, že příspěvek nelze přiznat zpětně za dobu před podáním žádosti, resp. zahájením řízení z moci úřední o přiznání příspěvku, i kdyby podmínky nároku byly splněny.“⁹⁴

Příspěvek vyplácí obecní úřad obce s rozšířenou působností, který je příslušný rozhodování o příspěvku, a to podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu osoby. Příspěvek se vyplácí měsíčně, a to v kalendářním měsíci, za který náleží. Způsob výplaty si určí sám žadatel při podání žádosti o příspěvek.⁹⁵

11.5 Zastavení výplaty příspěvku

„Od 1.1.2008 se zastavuje výplata příspěvku v případech, kdy oprávněné osobě je po dobu celého kalendářního měsíce zajištěna komplexní péče z jiného důvodu, než je poskytování sociálních služeb. Smyslem této úpravy je zamezit duplicitnímu financování péče v případech, kdy potřeby oprávněné osoby jsou uspokojeny jiným způsobem, než k jakému je určen příspěvek.“⁹⁶

Výplata příspěvku se zastavuje, jestliže oprávněná osoba je po celý kalendářní měsíc v ústavní péči zdravotnického zařízení, ve školském zařízení pro

---

⁹³ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 27.

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*.

⁹⁶ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 30.

výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.⁹⁷

11.6 Přejchod nároku na příspěvek a jeho výplatu při úmrtí

„Zákon rozlišuje situace, zda oprávněná osoba zemřela v průběhu řízení o příspěvku, tj. v době od podání žádosti do právní moci rozhodnutí o příspěvku, nebo zda zemřela po skončení řízení o příspěvku.“⁹⁸

„Jestliže žadatel o příspěvek zemře před vydáním pravomocného rozhodnutí o příspěvku, vstupují do dalšího řízení o příspěvku a nabývají nárok na částky splatné do dne smrti oprávněné osoby postupně manžel nebo manželka anebo partner oprávněné osoby, děti, rodiče a jiné osoby blízké. Podmínkou přitom je, že některá z těchto osob žila s oprávněnou osobou ke dni jejího úmrtí v domácnosti. Teprve když neexistuje žádná z uvedených osob žijících v domácnosti, vstupuje do řízení a stává se účastníkem řízení osob blízká, která byla označena při podání žádosti o příspěvek, popř. v průběhu řízení o příspěvku, jako osoba, která poskytuje oprávněné osobě pomoc. Podmínka společného žití v domácnosti zde neplatí. Jestliže žadatel o příspěvek v průběhu řízení zemře a není žádná z uvedených pozůstalých osob, řízení se usnesením zastaví.“⁹⁹

„Jestliže oprávněná osoba zemře poté, kdy bylo pravomocně rozhodnuto o přiznání příspěvku a náleží jeho výplata, vyplatí se splatné částky, které nebyly vyplaceny do dne smrti, výše uvedeným osobám, popřípadě zařízení sociálních služeb.“¹⁰⁰

---

⁹⁷ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*.

⁹⁸ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 32.

⁹⁹ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 34 - 35.

¹⁰⁰ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 36.

11.7 Nároky osob pečujících o poživitele příspěvku

Osoby pečující osobně o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni závislosti I, nebo o osobu, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni závislosti II, III a IV jsou účastny důchodového pojištění prostřednictvím institutu náhradních dob pojištění, je za ně stát plátcem zdravotního pojištění, jejich péče se považuje za náhradní dobu zaměstnání po účely nároku na podporu v nezaměstnanosti, jsou zohledňovány při posuzování nároku na příspěvek na živobytí a v roli zaměstnance.¹⁰¹

„Dobu péče pro účely důchodového pojištění, zdravotního pojištění, zaměstnanosti a hmotné nouze prokazuje pečující osoba okresní správě sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovně, úřadu práce a orgánu pomoci v hmotné nouzi písemným potvrzením, které je povinen na žádost pečující osoby vydat bezplatně obecní úřad obce s rozšířenou působností.“¹⁰²

---

¹⁰¹ KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*.

¹⁰² KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*, s. 56.

PRAKTICKÁ ČÁST

1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je poukázat na sounáležitost mezi Romy, která se ve velké míře projevuje především v rámci jejich rodiny.

Ve své práci se zaměřuji především na to, v jaké míře využívají příspěvek na péči Romové z Prachaticka, zda péči potřebuje více členů rodiny a především, kdo jim potřebnou péči poskytuje. Cílem mé bakalářské práce je též poukázat na sounáležitost a solidaritu Romů s příslušníky svého etnika v rámci péče o staré a nemocné členy rodiny.

2 Stanovení výzkumných hypotéz

H1: Domnívám se, že v romské rodině vládne silná sounáležitost a solidarita mezi jejími členy.

Zdůvodnění:

„Jednou z nejzávažnějších sociálně kulturních norem v tradičních romských společenstvích byl příkaz vzájemné solidarity. Vyplýval z paritního postavení Romů, posilovaného dříve jejich obecnou bídou. Tím, že sami neměli, cítili s druhým a bez sobectví (vlastního těm bohatším) se rozdělili s druhým o chleba či o přístřeší.“¹⁰³

Rodina je pro Roma základní institucí. Rodina a širší rodová skupina či velkorodina, do níž Rom patří, je pro něho nejdůležitější a největší hodnotou. Tak tomu bylo vždycky a je tomu dodnes – i když v modifikované podobě, vycházející ze změněných životních a společenských podmínek.¹⁰⁴

¹⁰³ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*, s. 114.

¹⁰⁴ DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*.

„Pocit sounáležitosti získávaný vývojem a hodnoty, které byly Romům od malička vštěpovány, jim i dnes pomáhají udržet životní rovnováhu ve složitém společenském vývoji.“¹⁰⁵

H2: Domnívám se, že u Romů s nepříznivým zdravotním stavem, kteří jsou příjemci příspěvku na péči, je ve většině případů péče zajišťována rodinou. Tuto péči může poskytovat i zařízení sociálních služeb, které však Romové nevyužívají.

Zdůvodnění:

Příspěvek na péči je určen osobám s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem, kvůli kterému vyžadují pomoc jiné osoby. Tato pomoc může být poskytována jakoukoli osobou příbuznou nebo jinou, ale také zařízením sociálních služeb (např. domovy seniorů, pečovatelská služba). Ze zkušenosti při vyřizování příspěvku na péči vím, že příslušníci romského etnika dávají přednost péči poskytované rodinou, jelikož to vyplývá z jejich tradiční romské sounáležitosti.

3 Výzkumné metody a techniky

Pro svou práci jsem zvolila zejména výzkum kvalitativní.

Při své práci referenta odboru sociálních věcí se velmi často osobně setkávám s klienty nejen v kanceláři MěÚ, ale také v jejich domácnostech. V rámci příspěvku na péči je nutné provádět sociální šetření v přirozeném prostředí klienta. Na základě této skutečnosti jsem si pro svůj výzkum zvolila techniku pozorování a rozhovoru, která se v rámci této činnosti zcela nabízí.

---

¹⁰⁵ Šotolová, E. *Vzdělávání Romů*, s. 21.

Jelikož jsou však všechna zkoumaná data uvedena v počítačovém programu, se kterým při svém zaměstnání pracuji, použila jsem pro svou bakalářskou práci také analýzu těchto dokumentů.

Kvalitativní výzkum může minimalizovat mnohá zkreslení snáze, než výzkum kvantitativní. Data nejsou přeměřována do předem připravených kategorií a hypotéz. Data v kvalitativním výzkumu procházejí mnohem menším počtem transformací.

Zúčastněné pozorování je styl výzkumu, ve kterém výzkumník participuje na každodenním životě lidí, které studuje. V kvalitativním výzkumu skrytí pozorovatele není konečným cílem. Participace na životě zkoumané skupiny je především nástrojem k porozumění problémů lidí, nástrojem k pochopení situace; výzkumník se ponoří do života lidí a situací, kterým se snaží porozumět. Stupeň toho, jak dalece se výzkumník ztotožní se studovaným prostředím, může být různý.

Termín „zúčastněné pozorování“ se neomezuje jen na pozorování, ale zahrnuje všechny techniky sběru kvalitativních informací:

- pozorování
- rozhovor se zkoumanými osobami
- analýza osobních dokumentů
- sama participace, sebereflexe výzkumníka, jak tuto participaci prožíval

4 Popis terénu a výzkumného vzorku

4.1 Výzkumný terén

Výzkum pro svou práci jsem prováděla v bývalém okresním městě Prachatice a jeho spádových oblastech. Město Prachatice leží v jihozápadní příhraniční části České republiky a je součástí Jihočeského kraje. Tvoří jej

8 katastrálních území. Město Prachatice představuje významné regionální centrum s mnohými kulturními a sportovními zařízeními. Ve Městě Prachatice žije cca 11 722 trvale bydlících obyvatel.

Výzkum byl prováděn v přirozeném prostředí respondentů a v kanceláři MěÚ Prachatice.

4.2 Výzkumný vzorek

Výzkum pro svou bakalářskou práci jsem prováděla v rámci svého zaměstnání z pozice referenta odboru sociálních věcí. Jako výzkumný vzorek jsem si zvolila příslušníky romského etnika žijící na území Prachaticka a pobírající příspěvek na péči. Zkoumaných osob bylo celkem 39 (ženy, muži, děti).

Rozdělení respondentů pobírajících příspěvek na péči – **viz tabulka v příloze č. 1.**

Pro výzkum bylo nutné upřesnit, podle kterého hlediska jsem byla oprávněná nazývat své respondenty Romy. Na první pohled jsem samozřejmě věděla, kdo z těchto lidí je příslušník romského etnika, ale pokud tento Rom svou romskou příslušnost neuzná, nelze ho za Roma považovat. Tuto velice složitou situaci mi usnadnili sami respondenti, kteří při rozhovorech sami sebe za Romy označili (přestože při posledním sčítání lidu se jich k romské národnosti přihlásilo na Prachaticku cca 10).

5 Analýza výsledků a verifikace hypotéz

Při svém výzkumu jsem se zaměřila na to, zda zdravotně znevýhodnění Romové z Prachaticka pobírající příspěvek na péči, využívají k zajištění potřebné péče sociální služby poskytované různými organizacemi, nebo zda péči zajišťují rodinní příslušníci.

Počet priznaných dávek příspěvku na péči je na Prachaticku celkem 1125, z toho je 35 priznaných romským občanům. Počet žádostí v řízení o přiznání příspěvku je celkem 147, z toho 3 jsou romských příslušníků. Přechodně zastavených dávek je celkem 12, z toho 1 u příslušníka romského etnika (z důvodu výkonu trestu odnětí svobody) – viz tabulka v příloze č. 2.

Ze zkoumání dané situace vyplynulo, že u 39 zkoumaných respondentů, kteří mají lékařem potvrzený nepříznivý zdravotní stav, jich všech 39 má potřebnou péči zajišťovanou v rodině. Péči zajišťují buď rodiče, děti, sourozenci, manžel/manželka nebo jiné blízké osoby mající s klientem společnou domácnost. Žádný z uvedených respondentů nevyužívá placených sociálních služeb.

Bylo zjištěno, že u všech romských respondentů je naprostou samozřejmostí pomoc poskytovaná v rodině a využívání placených sociálních služeb (jako např. domovy pro seniory, ústavy sociální péče, pečovatelská služba) je pro ně zcela nepřijatelné. Uvádí, že rodina je pro ně nejdůležitější a postarat se o starého či nemocného člena je jejich povinností. Příslušníci romského etnika skutečně považují svou rodinu za základní instituci, ve které platí určité zákony. Důležité je podotknout, že většina respondentů z Prachaticka patří ke skupině tzv. olašských Romů, kteří i v současné době dodržují svá tradiční pravidla. Rodina je pro ně velice důležitá a její členové jsou k sobě solidární nejen při poskytování pomoci nemocným a starým osobám. Stále se mezi nimi objevuje silná sounáležitost ke svým blízkým. Na základě této skutečnosti se výše **uvedené hypotézy potvrdily**.

Přehledné výsledky výzkumu jsou uvedeny v tabulce v příloze č. 3 a č. 4.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila dokázat fakt, že v romských rodinách stále existuje silná sounáležitost s ostatními členy. Tuto skutečnost dokumentuji na využívání příspěvku na péči a zejména na způsobu zajišťování péče nemocným a starým příslušníkům romského etnika. Výzkumem se mi potvrdilo, že pro Romy je skutečně nejdůležitější rodina, a proto i potřebná péče je uskutečňována rodinnými příslušníky a ne zařízeními sociálních služeb. Péči poskytovanou rodinou považují Romové za naprosto přirozenou a v některých případech (zejm. u olašských Romů) i povinnou.

Otázky týkající se romského etnika jsou vždy velice složité a nejednoznačné. Jinak na sebe nahlízejí oni samotní, jinak lidé do těchto otázek zasvěcení a jinak příslušníci běžné majoritní populace, kteří nevědí o tradičních způsobech života Romů zcela nic. V této souvislosti jsem při svém výzkumu narazila na problematickou situaci, o které mnoho lidí z majoritní společnosti často hovoří. Jde o otázku, zda Romové skutečně poskytují péči svým nemocným a starým příbuzným v rodině z vlastního přesvědčení a tradičních romských pravidel, a nebo je to z důvodu zvýšení finanční situace v rodině? Přestože se mi stanovené hypotézy výzkumem potvrdily, tato situace by vyžadovala ještě další zkoumání a hlubší vhled do dané problematiky. Bylo by velmi vhodné seznámit se důkladně s jejich přirozeným rodinným prostředím a příbuzenskými vztahy a zkoumat tuto situaci déle.

Zpracování bakalářské práce mi přineslo mnoho nových poznatků o příslušnících romského etnika, kterých mohu využít také při svém zaměstnání. Alespoň základní povědomí o odlišných kulturách by měli mít všichni lidé, jelikož by to mohlo pomoci vysvětlit odlišnosti v nejrůznějších oblastech života a zabránit mnohým střetům.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura:

- BALABÁNOVÁ, H. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění. In *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, s. 333 – 351. ISBN 80-902260-7-8.
- DAVIDOVÁ, E. *Cesty Romů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-8.
- DAVIDOVÁ, E. Způsob života a kultura. In DAVIDOVÁ, E. aj. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000, s. 102. ISBN 80-86010-37-6.
- HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 127 – 143. ISBN 80-7178-648-9.
- HÜBSCHMANNOVÁ, M. Několik poznámek k hodnotám Romů. In *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, s. 16 – 66. ISBN 80-902260-7-8.
- HUPERT, A. *Decade Watch – Romští aktivisté hodnotí úspěšnost Dekády romské inkluze 2005-2006*. Maďarsko: Createch Ltd., 2007, s. 63. ISBN neuvedeno.
- KOLEKTIV AUTORŮ MUZEA ROMSKÉ KULTURY. *Romové – O Roma, Tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999, s. 65 – 67. ISBN 80-7028-141-3.
- KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči*. Olomouc: ANAG, 2008, s. 15 - 56. ISBN 978-80-7263-462-0.

- LORD, Ch. Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky. In GABAL, I. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s.25. ISBN 80-86103-23-4.
- PRUDKÝ, L. Předmluva. In NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 7 – 9. ISBN 80-7178-741-8.
- SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 119 – 125. ISBN 80-7178-648-9.
- ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
- ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-0277-0.
- Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

Internetové zdroje:

- *Romské etnikum* [online]. [cit. 2009-04-14]. Dostupné z WWW: http://www.kpostrava.cz/?nadpis=Romske_etnikum&ids=246.

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Seznam příloh

Příloha I - Tabulka č. 1 – Rozdělení respondentů pobírajících příspěvek na péči

Příloha II - Tabulka č. 2 – Stav příspěvku na péči u Romů a příslušníků majoritní společnosti

Příloha III - Tabulka č. 3 – Výsledky výzkumu vzhledem k výši příspěvku na péči (PNP)

Příloha IV - Tabulka č. 4 – Výsledky výzkumu vzhledem k tomu, kdo poskytuje potřebnou péči

Příloha V – Úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti

Příloha I - Tabulka č. 1 – Rozdělení respondentů pobírajících příspěvek na péči

	Počet
Děti (do 18 let)	15
Ženy (nad 18 let)	8
Muži (nad 18 let)	16

Příloha II - Tabulka č. 2 – Stav příspěvku na péči u Romů a příslušníků majoritní společnosti

	Přiznaný příspěvek na péči	Žádost o příspěvek na péči v řízení	Přechodně zastavené dávky
Romové	35	3	1
Příslušníci majoritní společnosti	1090	144	11
Celkem	1125	147	12

Příloha III - Tabulka č. 3 – Výsledky výzkumu vzhledem k výši příspěvku na péči (PNP)

	PNP v řízení o přiznání	PNP v I. stupni	PNP ve II. stupni	PNP ve III. stupni	PNP ve IV. stupni	Počet celkem
Romské děti	1	3	5	6	0	15
Romské ženy	1	4	1	1	1	8
Romští muži	1	10	2	1	1	16

Pozn. Jeden romský muž s přiznaným příspěvkem na péči není do výsledku započítán, jelikož je jeho výplata v současné době přechodně zastavena z důvodu výkonu trestu odnětí svobody.

Příloha IV - Tabulka č. 4 – Výsledky výzkumu vzhledem k tomu, kdo poskytuje potřebnou péči

	Zařízení sociálních služeb	Rodiče	Děti	Manžel/manželka	Sourozenci	Jiná blízká osoba
Romské děti	0	15	–	–	–	–
Romské ženy	0	1	3	1	–	3
Romští muži	0	2	1	8	1	3

Příloha V – Úkony péče o vlastní osobu a úkony soběstačnosti

Při posuzování péče o vlastní osobu pro účely stanovení stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto úkony:

- příprava stravy,
- podávání, porcování stravy,
- přijímání stravy, dodržování pitného režimu,
- mytí těla,
- koupání nebo sprchování,
- péče o ústa, vlasy, nehty, holení,
- výkon fyziologické potřeby včetně hygieny,
- vstávání z lůžka, uléhání, změna poloh,
- sezení, schopnost vydržet v poloze v sedě,
- stání, schopnost vydržet stát,
- přemisťování předmětů denní potřeby,
- chůze po rovině,
- chůze po schodech nahoru a dolů,
- výběr oblečení, rozpoznání jeho správného vrstvení,
- oblékání, svlékání, obouvání, zouvání,
- orientace v přirozeném prostředí,
- provedení si jednoduchého ošetření,
- dodržování léčebného režimu.

Při posuzování soběstačnosti pro účely stanovení stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto úkony:

- komunikace slovní, písemná, neverbální,
- orientace vůči jiným fyzickým osobám, v čase a mimo přirozené prostředí,
- nakládání s penězi nebo jinými cennostmi,
- obstarávání osobních záležitostí,
- uspořádání času, plánování života,
- zapojení se do sociálních aktivit odpovídajících věku,
- obstarávání si potravin a běžných předmětů (nakupování),
- vaření, ohřívání jednoduchého jídla,
- mytí nádobí,
- běžný úklid v domácnosti,
- péče o prádlo,
- přepírání drobného prádla,
- péče o lůžko,
- obsluha běžných domácích spotřebičů,
- manipulace s kohouty a vypínači,
- manipulace se zámky, otevírání, zavírání oken a dveří,
- udržování pořádku v domácnosti, nakládání s odpady,
- další jednoduché úkony spojené s chodem a udržováním domácnosti.

Abstrakt

BÍSKOVÁ, L. *Projev romské sounáležitosti v péči o staré a nemocné členy rodiny*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. J. Šimečková.

Klíčová slova: Rom, etnikum, soudržnost, sounáležitost, solidarita, romská rodina, romské tradice, příspěvek na péči.

Práce se zabývá projevem romské sounáležitosti v péči o staré a nemocné členy rodiny. Teoretická část popisuje základní momenty romské historie, etnické charakteristiky Romů, jejich základní hodnoty a tradiční způsob života, především v rodině. Zaměřuje se na sounáležitost mezi Romy a popisuje příspěvek na péči, na kterém se tato sounáležitost ve velké míře projevuje.

Praktická část popisuje romskou sounáležitost v projevu péče o staré a nemocné členy rodiny a tuto skutečnost dokladuje na poskytování péče v rámci příspěvku na péči. Zaměřuje se na občany romského etnika z Prachaticka, kteří pobírají příspěvek na péči. Tito lidé kvůli svému nepříznivému zdravotnímu stavu vyžadují pomoc jiné osoby nebo sociální služby nabízené různými organizacemi. V případě uvedeného výzkumného vzorku je pomoc zajišťována tradičně rodinou.

Abstract

Speech by the Roma of belonging in the care of the old and sick family members.

Keywords: Roma, ethnicity, cohesion, solidarity, solidarity, the Roma family, the Roma tradition, a contribution to care

The work deals with the manifestation of the Roma of belonging in care of the old and sick family members. The theoretical part describes the basic moments of the history of Roma, Roma ethnic characteristics, their basic values and traditional way of life, especially in the family. It focuses on solidarity between Roma and describes the contribution to the care to which the belonging to a large extent reflected.

The practical part describes the ownership of the Roma in the expression of care for old and sick family members, and this documents the provision of care within the framework of care. It focuses on the citizens of Roma ethnicity from Prachatice, who receive care. These people because of their adverse health status require assistance of another person or the social services offered by different organizations. In the event that the research sample is traditionally provided assistance to the family.